

Maria Juppo

Filosofian maisteri, Historia
siggesony@gmail.com

Kansainvälinen adoptio muuttoliikkeenä: Adoptiopolitiikka ja Kiinan kasvava rooli

Avainsanat: kansainvälinen adoptio, maahanmuutto, kansainvälinen politiikka, Kiina

Tässä artikkelissa tarkastelen kansainvälistä adoptiota muuttoliikkeenä. Esittelen kansainvälisen adoption ja muiden muuttoliikkeiden eroja, ja tarkastelen kansainvälisen adoption kehitystä erityisesti Kiinassa.

Avaan aihetta yleispiirteisesti ja pohdin, miksi kansainvälinen adoptio monesti unohdetaan, kun puhutaan muuttoliikkeestä. Tarkastelen Kiinan tapausta, sillä se on adoptiolasten luovuttajamaista suurin. Lisäksi Kiinan kasvava poliittinen merkitys heijastuu myös adoptiopolitiikkaan ja tutkin, kuinka Kiinan adoptiopolitiikka on kehittynyt. Lopuksi pyrin antamaan kokonaiskuvan siitä, miten kansainvälinen adoptio kytkeytyy kansainväliseen politiikkaan.

Lähdeaineistonani olen hyödyntänyt pääasiassa Richard Teslerin ja Kristen Lovelockin artikkeleita adoptiosta sekä aihetta käsitteleviä kirjoja.

Kansainvälinen adoptio on vahva, kasvava ja globalisoitunut muuttoliike. Suurten maiden, kuten Kiinan ja Yhdysvaltojen, oma sisäinen politiikka sekä kehitys ohjailevat adoption suuntauksia tulevaisuudessa. Adoptiopolitiikka seuraa ja kehittyy näiden suuntausten mukana. Ensisijaisena päämääränä on kuitenkin taata lapselle hyvä koti.

Vaikka adoptiolla on pitkä historia, sai järjestäytynyt kansainvälinen adoptio alkunsa vasta 1940-luvulla. Adoptiopolitiikan voidaan katsoa kehittyneen pitkälti vastareak-

tiona maailmassa tapahtuville sotatoimille ja konflikteille. Kasainvälisestä adoptiosta on muodostunut omanlaisensa muuttoliikkeen suuntaus, mutta sitä on hankalaa sijoittaa tietyille muuttoliikesektoreille. Kohteena ovat kuitenkin lapset, jotka otetaan suoraan uuden maan kansalaisiksi toisesta kulttuurista. Se on muuttoliikkeenä kasvava ja on tänä päivänä saanut osakseen positiivista huomiota, esimerkiksi julkisuuden henkilöiden kautta, jotka ovat adoptoineet lapsia ulkomailta. Varjopuolena on adoptio-ohjelmien ympärille muodostunut laiton toiminta, pahimmassa tapauksessa lapsikauppa.

Kansainvälinen adoptio ja muuttoliike

Adoptio on oikeudellinen toimenpide, jolla tarkoitetaan lapseksi ottamista siten, että adoptiovanhempien ja adoptoitavan välille kehittyy uusi perhesuhde. Kansainvälisessä adoptiossa adoptoitu on lähtöisin joistain muualta kuin ottoperheensä kotimaasta. Lähtökohtaisesti adoptiossa lapsen etu tulisi olla esisijainen.

Adoptiota harvemmin mielletään muuttoliikkeeksi. Kuitenkin ulkomailta adoptoidut henkilöt ovat nykyään jo merkittävä ryhmä. Yhdysvalloissa sodan jälkeen ulkomailta adoptoidut lapset muodostivat jopa omanlaisensa muuttoliikkeen kehityksen. Vuodesta

1947 lähtien kansainvälisen adoption kautta Yhdysvaltojen kansalaisuuden saaneita lapsia on yli 200 000. Kansainvälisesti adoptoitujen määrä on maailmanlaajuisesti vuosien 1948–2010 välisenä aikana arviolta yli miljoona. Suurimmat kansainvälisen adoption vastaanottajamaat ovat Yhdysvallat, Kanada, Etelä- ja Länsi-Euroopan maat sekä Pohjoismaat. Vuonna 2004 adoptoitiin lähes 46 000 lasta kansainvälisen adoption kautta, kun vuonna 2019 luku on pudonnut vajaan kolmeentuhanteen.

Adoptio on siis muuttoliikettä, mutta sen tarkka kategorisointi on hankalaa. Kansainvälinen adoptio poikkeaa yleisesti muuttoliikkeestä jo siinä, että useimmissa muuttoliikkeissä muuton tekevät ensisijaisesti itse muuttajat. Kansainvälisissä adoptioissa taas kolmas osapuoli, eli (normaalisti) adoptio-toimistot, toimivat vanhempien sekä valtion välittäjinä. Samalla myös kysymys muuton vapaaehtoisuudesta on ongelmallinen, sillä lapsen mielipidettä ei asiassa kysytä. Adoptoituja ei myöskään voi ajatella tavallisina maahanmuuttajina. Esimerkiksi Suomen lainsäädännön mukaan ulkomailta adoptoidusta lapsesta tulee Suomen kansalainen ja adoptiovanhemmat rinnastetaan biologisiin vanhempiin, jolloin lapsi on virallisten asiakirjojen mukaan suomalaistaustainen eikä ulkomaalaistaustainen. Yhdysvaltojen näkökulmasta kansainvälinen adoptio on myös jatkumoa maan maahanmuuttohistorialle, ja samalla se on luonut uudenlaisen maahanmuuton segmentin. Sosiologi Richard Teslerin mukaan adoptoidut eroavat muista maahanmuuttajista jo sen vuoksi, että heidät adoptoidaan hyvätuloiisiin ja korkeakoulutettuihin perheisiin, jolloin he pääsevät ”etuoikeutettujen valkoisten asemaan”. Tesler myös huomauttaa, että monesti lapset pidetään erillään muista maahanmuuttajataustaisista, jolloin ei ainakaan synny etnistä yhteenkuuluvuutta.

Adoption ja maahanmuuton eroja voidaan selittää siten, että lähtökohtaisesti maahanmuuttoa ohjaa valtion sekä yhteiskunnan hyvinvointi. Maahanmuuttoon liittyy täten tietty kontrolli, jolla pyritään takaamaan valtion olemassaolo, eikä muuttoliike saa heikentää sen toimintaa. Esimerkiksi, kun toisen maailman sodan jälkeen Koreasta adoptoitiin runsaasti lapsia Yhdysvaltoihin, nousi vastareaktion huoli siitä, olisiko ulkomaalaistaustaisista lapsista tulevaisuudessa uhkaa kotimaalle. Kansainvälisessä adoptiossa puolestaan lapsen etu tulisi olla aina ensisijalla. Sosiologi Kristen Lovelock huomauttaa, että valtion turvallisuus tai lapsen hyvinvointipolitiikka eivät saisi olla keskenään ristiriidassa, mutta niitä ei saa

myöskään niputtaa yhdeksi kokonaisuudeksi. Tulee ottaa huomioon, että kansainvälistä adoptiota on saattanut rajoittaa esimerkiksi maan oma maahanmuuttopolitiikka. Tästä voidaan päätellä, kuinka erilainen toiminta kansainvälinen adoptio muuttoliikkeenä on, ja miten sitä on hankala tarkastella, koska siihen kytkeytyy monien eri muuttoliikesuuntausten elementtejä.

Kiinan kasvava rooli kansainvälisessä adoptiossa

Kiina on ollut 1990-luvulta lähtien suurin adoptiolasten luovuttajamaa melkeinpä kaikissa vastaanottajamaissa. Ennen vuotta 1994 Etelä-Koreasta oli tullut eniten lapsia Yhdysvaltoihin, mutta 2000-luvulla Kiina ohitti sen. Myös maailmanlaajuisesti Kiinan osuus adoptiolasten määrässä on kasvanut. Arvioiden mukaan vuosien 1992–2010 välisenä aikana maasta olisi adoptoitu noin 125 000 lasta. Kansainvälisten adoptiomäärien kasvu voidaan selittää pitkälti Kiinan omalla syntyvyyden säätelyn politiikalla sekä vanhoilla perinteillä, jotka suosivat tiettyä sukupuolta. Maasta luovutetut lapset ovat myös suhteellisen terveitä verrattuna moniin muihin luovuttajamaihin, mikä on nostanut maan suosiota adoptiokohteena.

Kiina ei aina ollut innokas kansainväliseen adoptioon. Vielä 80-luvulla Kiinan valtio uskoi pystyvänsä itse huolehtimaan orpolapsistaan. Mutta jo vuonna 1988 valtio joutui höllentämään lakia ja salli adoption ulkomaille. Yhden lapsen politiikan vuoksi maassa oli liikaa kodittomia lapsia ja liian vähän tahoja, jotka olisivat kyenneet huolehtimaan heistä. Adoptiota helpotettiin asteittain. Asian tutkija Kay Ann Johnsonin selittää kansainvälisen adoption nousua sillä, ettei Kiinassa ymmärretä adoption käsitettä samalla tavalla kuin länsimaissa. ”Vierasta” lasta ei hyväksytä perheeseen tasavertaisena jäsenenä ja hänet nähdään hylkiönä. Tämä voisi selittää sen, miksi kotimainen adoptio on ollut vähäistä Kiinassa ja kansainvälinen adoptio on nähty hyväksi ratkaisuksi. Maan sisäisiä adoptiota toki on, mutta monesti lapsi on tällöin adoptoitu omien verisukulaisten kesken. Kansainvälisen adoption kasvu on siis yhdistelmä Kiinan omasta kulttuurista, politiikasta sekä tavoista.

Johnson huomauttaa, että Kiinan valtio on myös hyötynyt kansainvälisestä adoptiosta, ainakin taloudellisessa mielessä. Prosessi tuo jokaisesta adoptoidusta lapsesta niin lapsen luovuttaneelle orpokodille kuin myös muille viranomaisahoille rahalahjoituksia, jotka adoptiovanhemmat maksavat Kiinalle. Yhden lapsen kaikki adoptointiin liittyvät

kulut on arvioitu nykyään 12 000–20 000 dollariksi. On huomioitavaa, että monet adoptiovanhemmat sitoutuvat Kiinan hallituksen vaatimuksiin muun muassa siinä, että lapsi haetaan henkilökohtaisesti paikan päältä. Käytännössä tämä menetelmä sotii sitä periaatetta vastaan, että adoptiolapsesta ei saisi aiheutua lisäkustannuksia, tai muutoin puhutaan lapsikaupasta. Tässä mielessä Kiinan valtion toimet näyttävät tietyntylaisena rahastuskeinona ja voitontavoitteluna. Kiinan adoptiopoliitikasta on siis tavallaan tullut taloudellista kanssakäymistä eri maiden kanssa, jolla pyritään kontrolloimaan maan omaa väkilukua. Toki pitää muistaa, että rahalahjoitusten kautta tuetaan aidosti lastenkoteja, jotka harvoin saavat riittävästi taloudellista tukea valtiolta.

Nykyään Kiinan oma taloudellinen ja poliittinen tilanne on muuttunut, mikä heijastuu yhden lapsen politiikan osittaiseen purkuun. Elinolojen parantuminen, keskiluokan kasvu sekä yleisten asenteiden muuttuminen on kasvattanut maan sisäisen adoption suosiota. 2010-luvulle tultaessa maa on alkanut taas kiristää asteittaisesti ulkomaille adoptointia. Adoptiota ei hyväksytä muille kuin heteropariskunnille, ja yhä useammin adoption luovutetut lapset ovat erityistarpeisia. Ajan myötä myös hakijoiden tulotokriteerejä on nostettu, ja odotusajat ovat pidentyneet.

Vaikka Kiinalla on ollut ongelmia oman väestöpolitiikkansa kontrolloinnissa, se on pyrkinyt säätelemään johdonmukaisesti lasten luovutusta ulkomaille. Luovutettujen lasten "laatu" on haluttu pitää korkeana. Vastaavasti adoptioimaan on valittu huolella ja vanhemmilta vaaditaan tarkkoja kriteerejä. Tässä voidaan katsoa olleen yhteys maan oman imagon säilyttämiseen. Kiina on myös selkeästi pyrkinyt näkyvästi parantamaan adoption tasoa kotimaassaan.

Kansainvälisen adoption merkitys kansainvälisissä suhteissa

Kansainvälinen adoptio kytkeytyy kiinteästi valtioiden poliittisiin oloihin sekä valtioiden väliseen valtapoliittikkaan. Monesti adoption vastaanottajamaat ovat hyvätulaisia, teollistuneita länsimaita. Suurin osa luovuttajamaista on ollut kolmansia maita. Kylmän sodan kontekstissa myös maiden välisillä geopoliittisilla intresseillä saattoivat olla vaikutusta kansainväliseen adoption. Lisäksi adoption on liitetty vahva humanitäarisyyttä, ja toiminta on nähty tietynlaisena hyväntekeväisyytenä. Esimerkiksi Yhdysvalloissa adoptio on koettu velvollisuutena "pelastaa" lapsia näkemästä nälkää.

Kansainvälinen adoptio nostaa esille myös rotujen välistä ristiriitaa. Teslerin mukaan aasialaistautaiset tai Latalalaisesta Amerikasta tulleet lapset ovat "haluttavampia" kuin Afrikasta tulleet. Rotukysymys on erityisen herkkä asia Yhdysvalloissa. Vähemmälle huomiolle on jäänyt se tosiasia, että myös Yhdysvallat toimii lasten luovuttajamaana. Maan historian aikana lapsia on adoptoitu paljon maan sisäisesti, mutta monet lapsista olivat puoliksi tai kokonaan tummaihoisia, mikä lisäsi lasten antamista adoption ja vaikeutti lapsille kodin löytämistä. Lovelock sekä Tesler huomauttavat, että edelleen suurin osa Yhdysvalloista kansainväliseen adoption annetuista lapsista on joko kokonaan tai puoliksi afroamerikkalaisia. Adoptio voidaan siis kytkeä myös vahvasti rotujen väliseen kamppailuun.

Edellä on tullut ilmi, kuinka adoption luovuttajamailla on myös omaa poliittista sananvaltaa asiassa. Kiinan kohdalla tuli selkeästi esille, miten maa kykenee itse määrittelemään, mihin valtioihin tai millä perusteilla he antavat lapsia adoptoitaviksi. Professori Lori Chambers mainitsee, että kansainvälisten adoptioskandaalien sekä väärinkäytösten johdosta luovuttajamaat syyttävät vastaanottajamaita imperialismista ja paluusta kolonialismiin, jossa köyhiltä mailta ryöstetään luonnonvarojen sijasta lapsia. Skandaalit ja ongelmat ovat johtaneet myös siihen, että luovuttajamaat ovat pyrkineet sääntelemään ja valvomaan entistä tarkemmin lasten luovutusta tiettyihin maihin tai kiristäneet kriteerejä, joita ovat vaikkapa hakijoiden ikä, tulotaso tai seksuaalinen suuntautuminen. Tässä osittain heijastuu eri maiden kulttuuriset sekä aatteelliset erot. On toki positiivista, jos lasten luovuttamiseen liittyvä tarkempi seula ehkäisisi väärinkäytöksiä, mutta samalla tiettyjen ideologisten ehtojen saneleminen karsii pois muutoin hyvät vanhempia. Kansainvälinen adoptio voidaan nähdä myös tietynlaisena sillanrakentajana eri maiden välille. Parhaimmasta tapauksessa se toimii osana maiden välistä kansainvälistä keskustelua, jolla kyetään parantamaan valtioiden suhteita sekä hyvää tahtoa. Pahimmillaan adoptio tuo esille tiettyä yhteiskunnallista, taloudellista sekä sosiaalista jakaumaa, esimerkiksi rikkaiden ja köyhien tai idän ja lännen välillä.

Kansainvälisen adoption lisääntyessä myös adoption liittyvät negatiiviset ilmiöt ovat nostaneet päätään. Esimerkiksi ei-virallisten adoptio toimistojen ympärille on syntynyt pimeää liiketoimintaa, jota on vaikea kitkeä. Lapsikauppa on yksi suurimpia huolenaiheita ja samalla ongelmallisimpia asioita selvittää. Ensinnäkin monissa

tapauksissa on hankala määrittää, milloin adoptio on mennyt todelliseksi lapsikaupaksi. Esimerkiksi köyhyys on vaikea kysymys, sillä lapsesta on ehkä jouduttu luopumaan taloudellisessa ahdingossa, vaikka lapsen biologiset vanhemmat saattavat olla edelleen elossa, mikä saattaa johtaa ongelmiin myöhemmässä elämänvaiheessa. Ajan saatossa kansainväliseen adoptioon on myös panostettu yhteisten lainsäädäntöjen kautta, kuten Haagin sopimuksessa vuonna 1993 (*The Protection of Children and Co-operation in Respect of Intercountry Adoption*) sekä Euroopan Neuvoston adoptiokonventio vuonna 1967 (*European Convention on the Adoption of Children*). Näillä säännöksillä on pyritty varmistamaan, ettei lapsi ole lapsikaupan uhri. Ongelmana on, etteivät kaikki maat ole sitoutuneet tähän, ja esimerkiksi Kiina ja Venäjä olivat pitkään alkikirjoittamatta sopimusta.

Maiden kahdenvälisissä suhteissa kansainvälinen adoptio voidaan nähdä sekä hyvässä että huonossa valossa. Sen kautta voidaan parhaimmillaan vahvistaa maiden diplomaattisia suhteita, luoda uusia kulttuurisia siltoja sekä tarjota humanitääristä apua antamalla lapsille koti. Samalla se luo selkeän kahtiajaon rikkaiden ja köyhien maiden välille. Luovuttajamaille se saattaa olla negatiivinen leima. Tämä kertoo maan omasta taloudellisesta, poliittisesta sekä sosiaalisesta tilanteesta sekä siitä, ettei maa itse kykene huolehtimaan kansalaisistaan. Toisaalta nämä maat saavat myös itse säädellä omia ehtojaan adoptiolle ja tätä kautta ohjalla kansainvälisen adoption suuntauksia.

Kuten tässä artikkelissa on käynyt ilmi, kansainvälinen adoptio kehittyy ja muuttuu sitä mukaa kuin maailmanpoliittinen tilannekin. Kiina on hyvä esimerkki siitä, miten adoptiolasten saatavuus ja määrä ovat kulkeneet erilaisten poliittisten tapahtumien tai maan sisäisten perheidensäätelylakien mukana. Vaikka kansainvälinen adoptio jää monien näkyvämpien muuttoliikesuuntaus-

ten varjoon, on se osa maailmalla tapahtuvaa globalisoituvaa muuttoliikettä. Ja kuten Tesler hyvin tiivistää asian: "It can't be forgotten that international adoption is an immigration story." (Tesler 2011, 36) Tämän tarinan pääosassa ovat kuitenkin lapset, joten on mieltävä tarkkaan, mikä todella ajaa lapsen etua.

Lähteet

- Chambers, Lori (2016). *International Adoption, A Legal History of Adoption in Ontario, 1921–201*. University of Toronto Press.
- Chao, Jessica K (2012). *Transnational adoption in China and flexible citizenship: China's one-child policy, transnational adoption and the rise of flexible kinship systems*. Lap Lambert Academic Publishing.
- Kay Ann, Johnson (2004). *Wanting a daughter, needing a son: abandonment, adoption and orphanage care in China*. St. Paul (MN): Yeong & Yeong co.
- Parviainen, Heikki (2003). *Kansainvälinen adoptiotoiminta Suomessa vuosina 1970–2000*. Väestöliitto: Väestöntutkimuslaitos.
- Koskinen, Maarit, Sarkkinen, Sari-Maaria ja Marjaana, Svala (toim.) (2014). *Kansainvälinen adoptio Suomessa – Tutkimusnäkökulmia adoptioon*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Lovelock, Kristen (2000). International Migration Review. *Intercountry Adoption as a Migratory Practice: A Comparative Analysis of Intercountry Adoption and Immigration*, 34 (3), 90794.
- Ruohio, Heidi (2016). *Suomalaiset kansainvälisesti adoptoidut: perheeseen ja kansaan kuuluminen*. Opinnäytetyö. Turku: Turun Yliopisto.
- Tesler, Richard, Tuan, Mia ja Lee Shiao Jiannbin (2011). Contexts. *The Many Faces Of International Adoption*, 10 (4), 3439.
- Weil, Richard H (1948). The International Migration Review. *International Adoptions: The Quiet Migration*, 18 (2), 276293.